

tussen heuvels en rivier...
natuurkalender

met teksten en tekeningen van
Els Koopmans-Grommé
KNNV Epe-Heerde, 2004

JANUARI

Zomerse vogelgeluiden op winterse dagen

Nu de dagen lengen, laten verscheidene vogels merken dat ze al een beetje in een voorjaarsstemming komen. Door een lekker zonnetje beschenen, laten spreeuwen uit hoge bomen, met een aantal bij elkaar, allerlei aardige geluiden horen. Soms lijkt het dan net of er een wulp overvliegt of hoog in de lucht een buizerd roept. Men zegt dat spreeuwen goed kunnen imiteren. Evengoed kan het zo zijn dat ze gewoon 'veel noten op hun zang' hebben. Dan is er altijd wel iets bij dat op het geluid van een andere vogel lijkt. Spreeuwen zijn in de winter echte groepsdieren. Ook huismussen kunnen massaal aan het tsjilpen gaan, een gezellig zomers geluid.

Merelmantjes, die het nog steeds erg druk hebben met het verjagen van hun soortgenoten en andere vogels, nemen nu soms de tijd zich even af te zonderen om in een beschut hoekje zachtjes te gaan zingen, haast binnensmonds. Het lijkt wel of dit zingen, eenmaal op gang gebracht steeds vaker te horen is. In lente en zomer zingen merels 's avonds en 's morgens in de schemering uit volle borst Iedereen kent dat wel. Houtduiven, Turkse tortels, mezen en winterkoninkjes zingen al de hele maand januari.

Er is echter één vogel die altijd in januari, koud of niet koud, met luide stem zijn broedgebied bekend maakt. Dat is de grote lijster. Soms begint deze hiermee al in december. De zang van de grote lijster heeft iets merelachtigs. De afzonderlijke strofen zijn echter veel luider en korter. Zijn geliefde zangplek is boven in een hoge boom. In bossen en tuinen valt de grote lijster nu op door zijn luide zang In het bos lijkt het wel of het geluid voortgebracht wordt in een grote kathedraal.

Soms zien we deze forse lijster met zijn grofgespikkelde borst in gazon of weiland voedsel zoeken. Daar valt hij op door de opgerichte houding bij het waakzaam rondkijken naar mogelijk gevaar. Dan blijkt dat zo'n grote lijster wel de afmetingen heeft van een Turkse tortel, ongeveer 27 centimeter Als grote lijsters opvliegen, laten ze een ratelend geluid horen, heel kenmerkend voor de soort. Een nest bouwt deze vroege zanger vroeg in het jaar. Eind februari, begin maart wordt hoog in een boom met de bouw begonnen. In een vork van een tak, dicht bij de stam gemaakt, valt het niet erg op, ondanks dat de bomen dan nog kaal zijn. Als februari ons wat zachte dagen brengt, kunnen we al die winterse zangers nog goed observeren.

1 _____
2 _____
3 _____
4 _____
5 _____
6 _____
7 _____
8 _____
9 _____
10 _____
11 _____
12 _____
13 _____
14 _____
15 _____
16 _____
17 GROTE
18 LYSTER
19 _____
20 _____
21 _____
22 _____
23 _____
24 _____
25 _____
26 _____
27 _____
28 SPREUW IN WINTERKLEED
29 _____
30 _____
31 _____

FEBRUARI

Is de atalanta toch een overwinteraar?

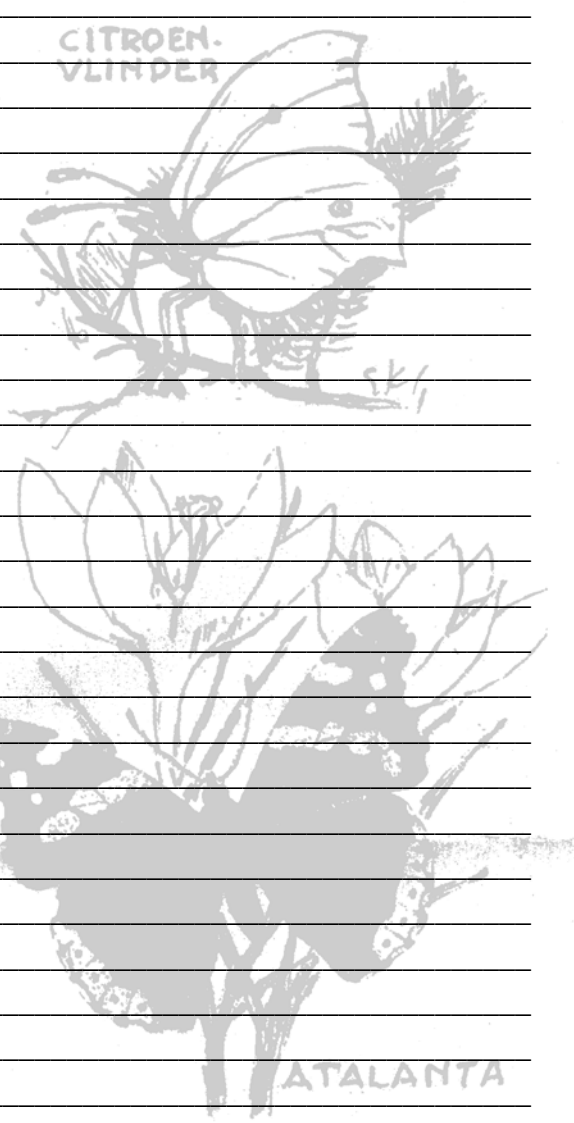
Voor de oplettende natuurliefhebber is het geen geheim dat er al heel vroeg in het voorjaar soms vlinders buiten te zien zijn. Als de crocusjes en sneeuwkllokjes bloeien en dat is in februari al zo, komen daar insecten op af.

Er zijn in ons land mooie, kleurige dagvlinders die als volwassen vlinder in het najaar in beschutte hoekjes kruipen om daar te overwinteren. Ze nemen dan geen voedsel op en zijn in een slaaptoestand. Soorten als de dagpauwoog worden al slapend met opgeklapte vleugels soms in huis aangetroffen in koele hoekjes. Ze hangen daar als dorre blaadjes. Citroenvlinders, die heldergele fladderaars in tuinen en langs bosranden, hebben het vermogen de winter slapend door te brengen tussen de vegetatie.

Tot nu toe rekenen we vijf soorten dagvlinders tot diegenen, die als volwassen vlinder overwinteren. Dat zijn: citroenvlinder, dagpauwoog, kleine vos, gehakkelde aurelia en rouwmantel Maar hoe zit het met de atalanta? Deze fraaie vlinder, die we nog tot ver in de herfst op de bloeiende klimop en rottend fruit zagen, werd geacht slechts zeer zelden onze winters te overleven. Een nieuwe generatie moet uit Zuid-Europa naar ons toevliegen, terwijl in de herfst de hier opgegroeide atalanta's dood gaan of de verre reis terug ondernemen. Atalanta's zijn echte trekvlinders. Het is daarom steeds een verrassing om de eerste atalanta's te zien in het voorjaar. Onze bewondering is groot voor zo'n tere vlinder, die heel Europa doorvliegt om hier eitjes te leggen. Dit gebeurde meestal in april of mei of nog later. Maar de laatste jaren worden al veel vroeger atalanta's waargenomen, zelfs al in januari. Men vermoedt dat het om overwinteraars gaat die niet weggetrokken zijn.

Dit lijkt temeer het geval te zijn omdat de grotere aantallen die wel uit Zuid-Europa naar ons toe komen, veel later verschijnen. In die tijd zijn ook de brandnetels al flink opgeschoten, zodat de bevruchte wijfjes meteen eieren op de plant kunnen gaan leggen. Brandnetels zijn de enige planten waarvan hun rupsjes kunnen leven. Dit geldt ook voor de kleine vos en de dagpauwoog, die daarom in het voorjaar nog lang actief moeten blijven. Maar in juni, al is het nog zo warm, leven deze vlinders doorgaans al niet meer, Ze leven voort in hun eitjes en rupsen tussen prikkelige brandnetelbladeren.

1 _____
2 _____
3 _____
4 _____
5 _____
6 _____
7 _____
8 _____
9 _____
10 _____
11 _____
12 _____
13 _____
14 _____
15 _____
16 _____
17 _____
18 _____
19 _____
20 _____
21 _____
22 _____
23 _____
24 _____
25 _____
26 _____
27 _____
28 _____
29 _____

MAART

'Zonnig' kleurenpalet in een zandverstuiving

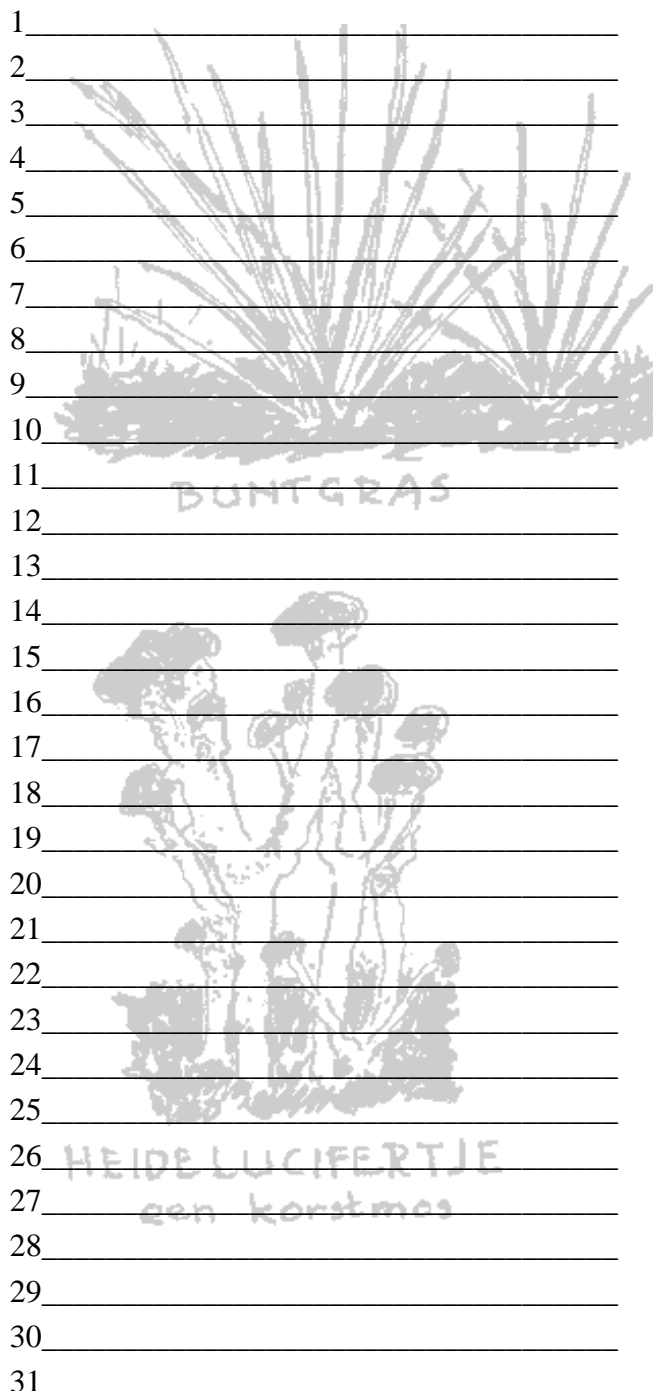
Op een zonnige dag maakten we een wandeling aan de rand van een zandverstuiving. Er waren zandheuveltjes die bij flinke wind nog stuiven, maar veel zand was 'vastgelegd' door een kenmerkende begroeiing: een enkele vliegeden, wat heide en vooral veel mossen. Grote plakkatens van een kleine mossoort trokken meteen de aandacht. Ze waren fraai rood van tint. Bij beter bekijken bleken vooral de haardunne stengeltjes met een slank 'mutsje' erop in de lage zon dit effect te geven. Ook de stengeltjes onder de kleine naaldvormige blaadjes waren rossig van kleur. Dit mosje wordt purpersteeltje genoemd. Mossen vermeerderen zich met een ingewikkeld systeem van bevruchting, waarna ze sporen vormen, die in de kapseltjes, onder de mutsjes, zijn opgeslagen.

Waar nog geen sporenkapseltjes omhoog staken, was alleen een vrij donkere mosplek te zien. Met opvallende accenten: er hadden zich polletjes gras middenin gevestigd. Als grappige, wat licht blauwgroene borsteltjes groeit hier het buntgras.

Hoewel het, op de verre roffel van een grote bonte specht na, doodstil was, bleek er toch dierenleven in deze steppeachtige omgeving te zijn. Alleen zag je de dieren zelf niet. Slechts de door hen overal opgeworpen hoopjes zand getuigden van hun activiteit. De hoopjes moesten van de driehoornmestkevers zijn. Dat zijn vrij forse zwarte kevers, die voor hun broedmest verzamelen. Ze zijn nauw verwant aan de bekende scarabeeën uit het oude Egypte. De mest hier in het zand was van konijnen. Dat je deze keversoort in tegenstelling tot de in de zomer zo gewone mestkever van de heide vrijwel nooit ziet, komt doordat de driedoorns voornamelijk nachtdieren zijn.

Temidden van de eerder vermelde purpersteeltjesmosjes was ook een heel ander mos te zien. Dit viel op door een felrode kleur. Het waren dikke propjes die de top vormden van een grijs korstmos. De bijna witte steeltjes van dit korstmos staan rommelig gegroepeerd bij elkaar. Dit grappige korstmos heet heidelucifertje. Korstmos is geen echt mos, maar een combinatie van een schimmel en kleine groene wiertjes, die samen een korstmos vormen. Door die rode 'vruchtjes' verraadt de schimmel zich bij deze soort.

Op het gebied van levend stuifzand en heidevelden is ons kleine landje uniek in West-Europa.

APRIL

Het zilveren liedje van de heggemus

Op zachte winterdagen zijn er in de omgeving van onze huizen drie vogelsoorten die geregeld zingen. Het zijn dezelfde vogels die we ook als wat eenzame gasten bij het wintervoer kunnen zien, het roodborstje, het heggemusje en soms het winterkoninkje.

De drie genoemde zangertjes zijn in de winter altijd in hun eentje in de tuin. Ze hebben een bepaald territorium voor zichzelf afgebakend, dat ze fel tegen soortgenoten verdedigen. Daar hoort ook dat winterse zingen bij. Zoals de lentezang betekent: 'Hier wil ik gaan broeden', zo betekent de zang van de roodborst en heggemus in de winter waarschijnlijk: 'Hier is mijn voedselplek en daar blijf je af. Dat zo'n roodborst 's winters in z'n eentje bij de huizen verschijnt merkt iedereen op. Men heeft het dan ook dikwijls over 'onze roodborst' en bijvoorbeeld niet over 'onze heggemus'. Dat komt doordat het een onopvallend grijs beestje is. Zijn naam zegt het al, het lijkt een beetje op een gewone vrouwtjeshuismus. Het meest opvallende verschil zit in de snavel. Die is bij een Huismus vrij dik. Het snaveltje van de heggemus is heel fijn en spits als een naald. Kopje en borst zijn egaal leigrijs. Vleugels en stuit bruinig zonder duidelijke tekening. Door de overwegend grijze tint en de wat schokkerige wijze van lopen, op z'n rosse pootjes, doet het vogeltje aan een muis denken. Hoewel het een echte insecteneter is, pikt de heggemus in de winter graag de laatste kleine zaadjes en broodkruimels op. We zien dan altijd maar één vogel.

Tijdens de eerste aprilweek viel het ons op dat er ineens twee heggemusjes bij ons huis rondscharrelden. Het moest een paartje zijn. Hoewel man en vrouw heggemus exact gelijk van verenkleeft zijn, duidde het hele gedrag op dat van vogeltjes die een nestplek zoeken. Om beurten vlogen ze de bladerenwirwar van een oude klimop in en uit. Of het echt tot nestelen is gekomen, moet nog blijken.

Het zilveren liedje van de heggemus, dat we nu telkens horen, zal met het broedterritorium van het vogeltje te maken hebben. Omdat heggemusjes soms wel drie broedsels per jaar groot kunnen brengen, kunnen we het snelle hoge 'priezelige' zingen nog tot in augustus horen.

1 _____
2 _____
3 _____
4 _____
5 _____
6 _____
7 _____
8 _____
9 _____
10 _____
11 _____
12 _____
13 _____
14 _____
15 _____
16 _____
17 _____
18 _____
19 _____
20 _____
21 _____
22 _____
23 _____
24 _____
25 _____
26 _____
27 HEGGEMUSJES _____
28 _____
29 _____
30 _____

MEI

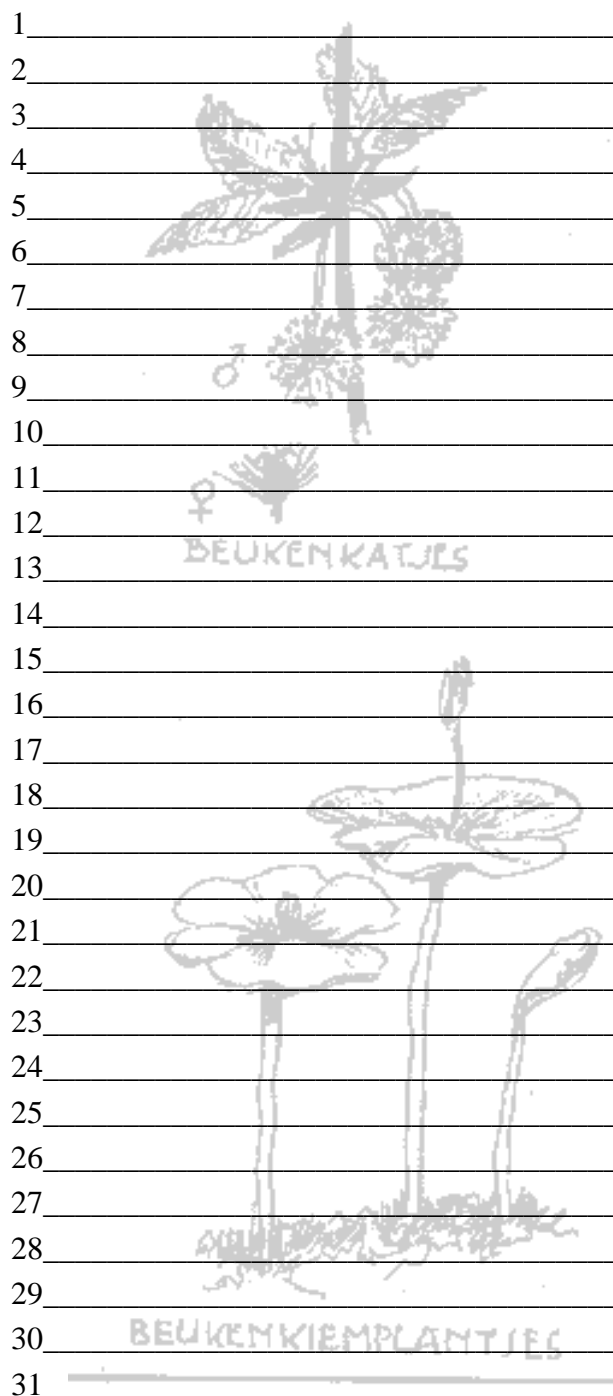
Beuken, onopvallend maar rijk bloeiend

Terwijl nu in het open gebied de appelbloemen bloeien, sommige bermen met een witte sluier van bloeiend fluitekruid versierd te zijn, veel weiden wit zijn van vruchtpluis van paardebloemen lijkt er in de bos- en heidegebieden nog niet veel te bloeien. De boom waar het in dit artikel vooral over gaat is de beuk.

Wie langs de weg het ontluiken van hun blad heeft gevolgd, zal opgemerkt hebben, dat de ene beuk van zo'n rij al voluit met jong groen prijkt, terwijl zijn buurman de spitse knoppen nog stijf gesloten hield. Een dag later kan zo'n kale beuk dan ineens ook in het blad komen. Beuken lijken niet te bloeien, althans je ziet dat zelden. De gedachte dat ze niet zouden bloeien, wordt meteen gelogenstraft door het feit dat we onder dezelfde beuken in de herfst honderden beukenootjes kunnen oprapen. Waar vruchten zijn, moeten ook bloemen geweest zijn. De gelige meeldraadbloemen zitten in bolletjes bijeen, aan een steeltje. Die kunnen we wel waarnemen, maar eigenlijk het beste als ze op de grond gevallen zijn. Als oud vuil, van geen waarde meer, worden ze door regen en wind, op hoopjes geveegd en ze vergaan dan al heel snel. Hun taak, stuifmeel te leveren voor de bevruchting van de vrouwelijke bloemen zit erop.

Het resultaat van die bevruchting van het vorige jaar kunnen we nu onder de beuken zien. Het zijn kiemplantjes van de rijpe beukenootjes, die vorige herfst op de grond zijn gevallen. De vorm van beukenkiemplantjes is zo bijzonder dat iedereen ze zal herkennen. De twee ronde kiemblaadjes ontplooiën zich en vormen dan een soort schoteltje. Middenin het schoteltje komt een groen spruitje omhoog. Dit spruitje wordt, als alles goed gaat, een nieuwe beukenboom.

Beuken zijn, zeker aan het begin van de vorige eeuw, in het bos veel aangeplant. De langzaam groeiende bomen leveren mooi hout. Maar veel beuken, waaronder bruine variëteiten, sieren ook parken en plantsoenen. In die periode zijn ook treurbeuken aangeplant. Dat zijn gewone beuken die hangende takken vormen. Uiteraard is dat een geliefde boom voor begraafplaatsen. Zo'n bijzondere boom op het erf vertegenwoordigt ook een zekere status. Let maar eens op de verschillende grote beuken in onze omgeving. Het zijn vaak bomen die deel uitmaakten van een grote tuin of landgoed bij een herenhuis. Echte relictten van vergane glorie.

JUNI

Een mierenhoop in het bos

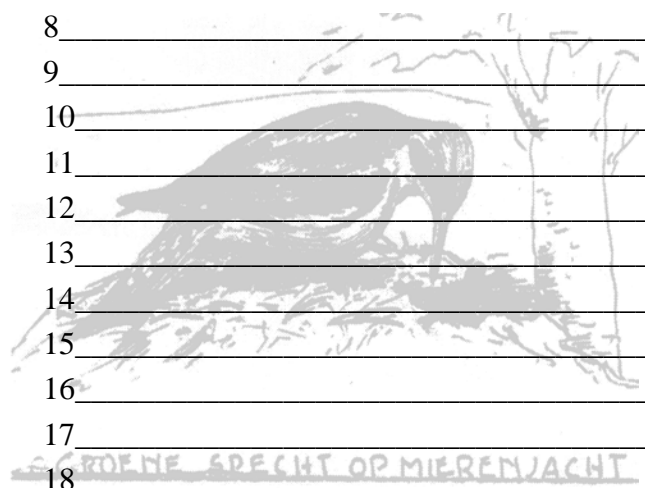
In de zomer is het gewoon, wanneer we op een zandig bospaadje mieren ontmoeten. Vaak is het een druk komen en gaan van deze kleine insecten. Ze belopen daarbij met velen tegelijk vaste routes. In naaldbossen zien we dikwijls de bekende Rode bosmieren. Dat zijn de bouwers van de mierenhopen. Die hopen kunnen wel een meter hoog worden. Als je bedenkt dat deze bouwsels naaldje voor naaldje, sprietje voor sprietje en takje voor takje door deze nietige wezentjes zijn opgebouwd, moet je wel ontzag krijgen voor deze kleine diertjes. Handen hebben ze niet. Oppakken, sjuwen, over de ongelijke bodem met zijn vele obstakels, alles op de goede plek in het nest leggen, ze hebben er maar één werktuig voor: hun kaken en voor het vervoer zes pootjes.

Een poos kijken naar dit drukke mierenbedrijf roept allerlei vragen op. Waar sjuwen ze allemaal mee? Dat is behalve nestmateriaal vooral allerlei voedsel voor de larven in het nest. In een periode, dat veel eiken aangevreten worden door kleine rupsjes van Wintervlinders en Eikenbladrollers halen de mieren deze van boven uit de bomen naar beneden om aan de eigen larven te voeren. Ook miljoenen bladluizen worden verdelgd. Zo nu en dan wordt een dode tor of een regenworm meegenomen. Een aantal mieren werkt dan samen om zo'n reuzenprooi te vervoeren. Soms wordt die eerst vakkundig in stukjes gebeten. Interessant is dat mieren met elkaar kunnen communiceren. Bij een ontmoeting zijn de voelsprietten actief in een gesprek waarvan wij de inhoud niet begrijpen.

Zie je zo'n grote mierenhoop vol met honderden wriemelende mierenlijfjes, dan denk je dat dit gevaarte hun nest is. Dat is echter maar gedeeltelijk zo. De rest zit in een vertakt gangenstelsel onder de grond. In de winter is dit zelfs hun enige onderkomen.

Er woont in onze bossen een vogelsoort, die verzot is op mieren en vooral op hun eieren, larven en poppen. Dat is de Groene specht. Hoewel deze spechtensoor zijn kop onvervaard in de mierenhoop steekt en met zijn snavel en lange tong al wat erin leeft verschalkt, heeft de vogel geen last van de hem verwoed aanvallende mieren. Hij laat een verwoest mierenest achter. In de dierenwereld draait alles om eten en gegeten worden.

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____
- 4 _____
- 5 _____
- 6 _____
- 7 _____
- 8 _____
- 9 _____
- 10 _____
- 11 _____
- 12 _____
- 13 _____
- 14 _____
- 15 _____
- 16 _____
- 17 _____
- 18 GROENE SPECHT OP MIERENJACHT
- 19 _____
- 20 _____
- 21 _____
- 22 _____
- 23 _____
- 24 _____
- 25 _____
- 26 _____
- 27 _____
- 28 _____
- 29 _____
- 30 _____

JULI

Vleesetende plantjes vinden op de Veluwe

Je hoeft echt geen bezoek te brengen aan een tropische kas om vleesetende planten te zien. Wel zijn die uitheemse soorten meestal groter, veel groter zelfs dan wat we op onze Veluwe in huis hebben, maar toch! Dan moet je natuurlijk eerst wel weten, waar deze vleesetende plantjes te vinden zijn.

Wel, ze houden van natte voeten en kale plekjes in die nattigheid. Ze moeten goed zichtbaar zijn. De grond mag arm zijn aan voedingsstoffen. Die hebben ze niet veel nodig, want ze halen die uit hun 'prooien'. Door deze eigenschap kunnen ze groeien op plekken, waar andere planten het niet lang volhouden.

De soorten, die in onze streek voorkomen, zijn maar klein. Het zijn de Kleine en de Ronde zonnedauw. Sommige plantjes zijn niet groter in omtrek dan een euro. Als ze bloeien steken enkele stengeltjes met witte bloempjes uit de rozetvormige plantjes omhoog. Een veldje met zonnedauw ziet er roodachtig uit. Dat komt vooral door de blaadjes, die bezet zijn met heel bijzondere rossige klierhaartjes, die glinsteren in de zon. Een insect ziet er mogelijk nectar glinsteren en strijkt op zo'n blaadje neer. Het kleeft er onmiddellijk op vast. Naarmate het beestje poogt zich los te worstelen, komt het met steeds meer van deze verraderlijke tentakeltjes in aanraking en raakt helemaal vastgekleefd. De kleverige blaadjes buigen zich om het lijfje heen en het insect wordt door een soort 'maagsap' van de zonnedauwblaadjes verteerd. Bij vlinders is alleen het lijfje voor de plantjes van belang. Die bevatten de voedzame delen. De rest, de vleugeltjes blijven als onbruikbaar afval aan het plantje gekleefd zitten.

Naast de zonnedauwsoorten bestaat er nog Vetblad. Deze soort is in ons land uiterst zeldzaam geworden. Het kwam aan het begin van de vorige eeuw in onze streek nog vrij veel voor. De volksnaam 'Kleefviooltje' duidt erop dat het toen wel bekend was in de venige streken. De blauwe bloempjes lijken enigszins op viooltjes.

Bij het terugbrengen van oude omstandigheden in de door de latere landbouwmethoden verloren gegane natuurgebieden hoopt men, na de toename in het voorkomen van de zonnedauw, ooit eens weer dit aardige kleefviooltje in onze streek te kunnen begroeten.

1 _____
2 _____
3 _____
4 _____
5 _____
6 _____
7 _____
8 _____
9 _____
10 _____
11 _____
12 _____
13 _____
14 _____
15 _____
16 _____
17 _____
18 _____
19 _____
20 _____
21 _____
22 _____
23 _____
24 _____
25 _____
26 _____
27 _____
28 _____
29 _____
30 _____
31 _____

AUGUSTUS

De heide en haar bewoners

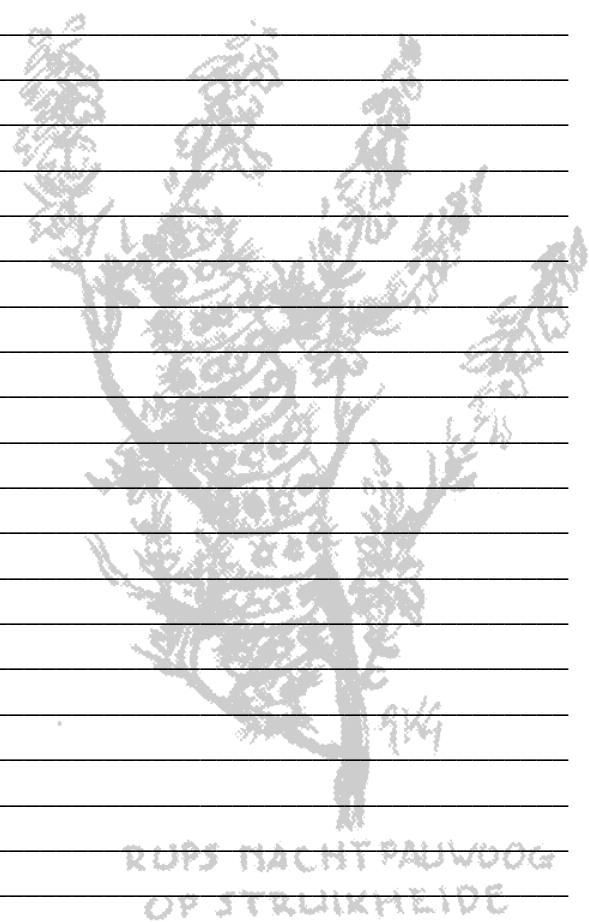
In augustus schrijven over de bloeiende heide is een must. We genieten van de paarsroze vlaktes op onze Veluwe. Met een warme zomerwind komen de honinggeuren je tegemoet als je langs de bloemenweelde loopt of fietst. Bijen zoemen er, op zoek naar nectar. Hoewel struikheide bij ons op heel droge zandgrond groeit, houdt de plant toch wel van wat vocht. Wanneer de zomer regenachtig is geweest, komt dit de bloei ten goede. Echt natuurlijk zijn onze heidevelden niet. Inzet van schapen en aflaggen moeten vergrassingen tegen gaan.

Imkers, ook van buiten onze streek, zetten hun bijenkasten in rijen langs de rand. Loop niet vlak voor zo'n kast langs, want de bijen vliegen snel van de kast naar de geliefde nectarbron. De nietsvermoedende voorbijganger ervaren ze als een bedreiging van hun broed. Geen wonder dat tegen je botsende bijen je dan steken. Zijn sommige mensen allergisch voor wespengif, bij bijen is de steek alleen een poos pijnlijk. Maar zo'n steek zorgt er wel voor dat je snel weg bent van de bijenwoning. Om de bijen bezig te zien in de heidebloempjes moet je de moeite nemen even rustig naar ze te kijken, Ze zijn dan nooit agressief. Bloempje na bloempje wordt afgewerkt.

Een vijand van de honingbij is een grote wespesoort die bijenwolf wordt genoemd. Ze graven dicht bij elkaar elk een hol in het zand. Ze kunnen honingbijen in de vlucht vangen, maar doen dat vooral op de heidebloemen. Na een verlamme steek brengen ze de bijen in het hol. Eerst drukken ze honing uit de honingmaag van de bij voor hun eigen voeding. Daarna leggen ze er een eitje op en sluiten het hol onzichtbaar af. Het larfje van de bijenwolf leeft van de bij, verpopt zich en komt pas het volgende jaar als volwassen insect te voorschijn. De bijenwolf is jarenlang zeldzaam geweest op Veluwe, maar wordt nu weer meer aangetroffen.

Al speurend naar al deze zaken tussen de heidestruikjes kan je oog opeens vallen op een grote rups. Grasgroen is dit dier, versierd met zwarte wrattige behaarde ringen. Elk zwart wratje is weer versierd met een geel vlekje. Dit is de rups van de nachtpauwoog, een mooie grote nachtvlinder. Door de nachtelijke levenswijze van de vlinder is het vaker mogelijk de rups te zien dan de vlinder. Soms vinden we een dode vlinder op de weg. Aanvaringen met auto's zijn meestal de oorzaak van hun dood.

1 _____
2 _____
3 _____
4 _____
5 _____
6 _____
7 _____
8 _____
9 _____
10 _____
11 _____
12 _____
13 _____
14 _____
15 _____
16 _____
17 _____
18 _____
19 _____
20 _____
21 _____
22 _____
23 _____
24 _____
25 _____
26 _____
27 _____
28 _____
29 _____
30 _____
31 _____

SEPTEMBER

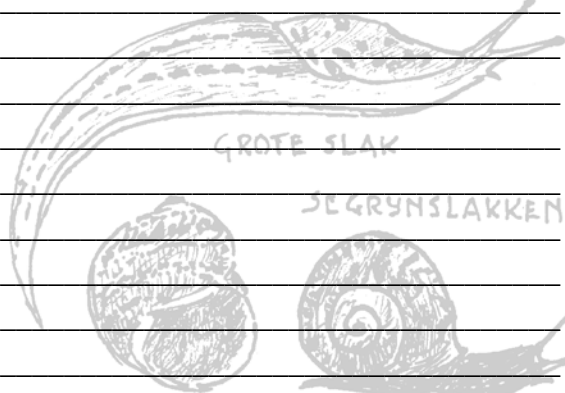
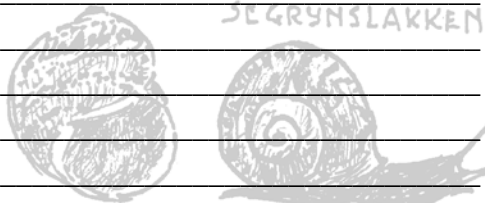
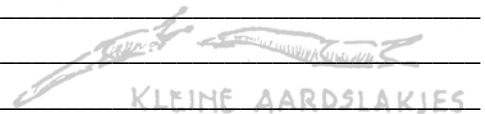
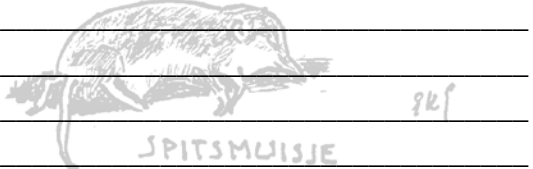
Slakken in de tuin

Met enige aarzeling is dit stukje over slakken geschreven. De meeste tuinbezitters hebben geen goed woord over voor deze weekdieren. Ze vreten alle Afrikaantjes op, ze maken grote gaten in allerlei planten. Jonge net gepote groente is de volgende dag tot de wortels opgegeten. Met grote vasthoudendheid vangen we die nachtelijke "grazers". weg. Met zaklantaarn de tuin afzoeken, kruipsporen volgen en schoteltes bier controleren op drinkende kleine naaktslakjes. De tijd dat we gif neerlegden is gelukkig voorbij.

Er zijn soorten met en zonder huisje. Het meest opvallend zijn de grote segrijnslakken met bruine huisjes, versierd met lichte figuurtjes en een vage lichte streep over de lengte van de windingen.. Segrijnslakken naderen in grootte de bekende eetbare Wijngaardslakken, 'Esgarcots', zeggen de Fransen. De grote naaktslakken van soms wel meer dan een decimeter lang, zijn variëteiten van de zogenaamde Zwarte Slak. Ze zijn soms oranje, soms pikzwart, maar vertonen ook wel een kleur, die daartussenin zit. Wel is de kruipzool altijd rossig van tint. Mooi zijn de grote ademopeningen, links en rechts op het voorste deel, te zien. Er is nog zo'n grote naaktslak, die mooi getekend is, grijs met donkere strepen op het lichaam en gespikkeld op de kop. Die heet simpelweg de Grote Slak. Je ziet hem niet zo vaak.

Tussen een schamel restje Afrikaantjes, blijkbaar een delicatessie voor kleine grijze naaktslakjes, plaatsten we elke avond schoteltes met bier. Of ze daarin verdronken of dat de alcohol hun lijfjes vergiftigde, we weten het niet. In elk geval vonden we er elke morgen vele dode slakjes in en bleven de Afrikaantjes niet helemaal kaal over. Onze schrik was groot, toen in de afgelopen week drie dode spitsmuisjes nabij die Afrikaantjes lagen. Spitsmuizen zijn vleeseters. Veel insecten staan op hun menu. Wat was hier gebeurd? We vrezen dat deze mooie muisjes met hun gevoelige spitse snuitjes van de door alcohol vergiftigde slakken hadden gegeten. Zo waren ze door onze menselijke verdelgingswoede ook dood gegaan. Ook dit was weer een voorbeeld van een op het oog onschadelijk bestrijdingsmiddel dat dieren treft, die ons juist zouden kunnen helpen bij de slakkenjacht.

Voortaan geen bier meer in de tuin voor de slakkenvangst!

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____
- 4 _____
- 5 _____
- 6 _____
- 7 _____
- 8 _____
- 9 _____
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17
- 18
- 19
- 20
- 21
- 22
- 23
- 24
- 25
- 26
- 27
- 28
- 29
- 30

OKTOBER

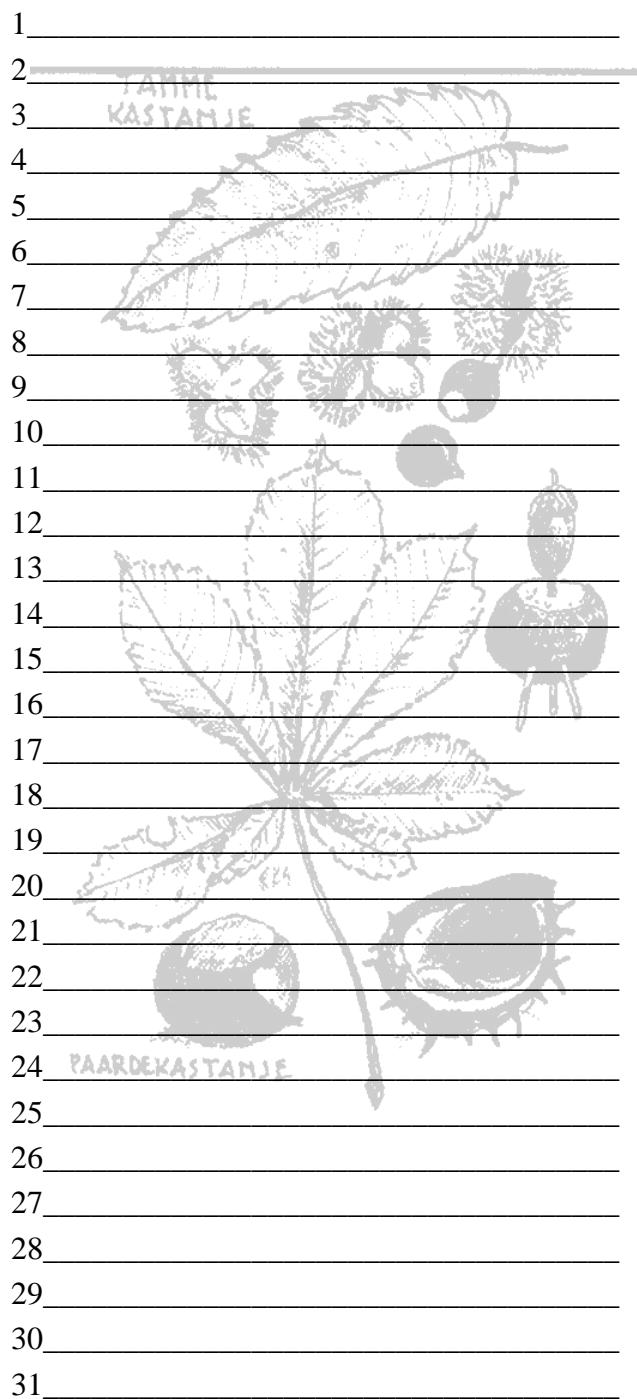
Kastanjes in soorten en maten

Al begin september beginnen kinderen de kastanjabomen te belagen. Ze proberen door stokken omhoog te gooien de begeerde glanzende kastanjes uit de bomen te knuppelen. Mooi zijn die vruchten dan vaak nog niet eens. Als in eind september de knuppelrage voorbij is en de kastanjes voor het oprapen onder de bomen liggen, lijken ze wel minder begeerd, alhoewel er dan juist wel zakken vol mee naar huis gaan. Je kunt ze niet eten en eenmaal in huis verliezen ze al gauw hun glans. Je kunt er mee knutselen, zoals bijvoorbeeld voor het maken van pijpjes door ze uit te hollen en er een takje in te steken. Maar het merendeel van die kastanjes verdwijnt na enige tijd in de afvalbak. Als je het aantal van deze paardekastanjes in aanmerking neemt, die één flinke boom in het najaar levert, is het eigenlijk verbazingwekkend dat er zo weinig uitkomen. Zie je in het voorjaar massa's beuken- en eikenkiemplantjes, van al die paardekastanjes zie je maar weinig terug. En wat kiemt vergaat ook nog vaak.

Behalve witte paardekastanjes worden er ook rode aangeplant. Die hebben minder 'vingers' aan de bladeren en hebben een glimmender blad. Een kastanje, die zich wat vlotter uitzaait is de zogenaamde tamme kastanje. Het is totaal geen familie van de paardekastanje. Ze zijn verwant aan beuken en hazelaars, waarmee ze ook de eetbaarheid van hun vruchten delen. Hier en daar kom je tijdens een boswandeling hun zeer stekelige bolsters tegen. Binnen dat omhulsel zitten twee of drie mooie bruine kastanjes met een spits puntje aan de top. Dat zijn de kastanjes die we van allerlei culinaire toepassingen kennen.

Tamme kastanjes hebben langwerpige bladeren met een gezaagde rand. Van de bloei zien we in onze streek weinig, doordat de bomen vaak in een dicht bos staan. Een vrijstaande bloeiende tamme kastanje prijkt met massa's gelige katjes, die in trossen boven de boom uitsteken. Het bovenste deel van zo'n katje bevat alleen meeldraadbloemen, in het onderste bevinden zich de stamperbloemen, die de vruchten vormen.

In berggebieden zijn de hellingen met bloeiende Tamme kastanjes een prachtig gezicht. Deze kastanjes horen thuis in een warmer klimaat dan het onze. Daardoor komt het ook, dat deze bomen bij ons alleen in warme zomers veel vruchten dragen

NOVEMBER

Staartmezen komen nooit alleen

Een van de aardigste soorten van de mezenfamilie is de staartmees. Eigenlijk kun je beter zeggen 'zijn de staartmeesjes'. Je ziet namelijk zelden één eenzame staartmees.

In de broedtijd, in de zomer zijn ze altijd met z'n beiden bezig kleine diertjes te verzamelen voor hun jongen. Wanneer er in voorjaar en zomer geregeld een paartje staartmeesjes in de buurt te zien is, duidt dit er meestal op dat een staartmezenestje niet ver is. Als de jongen uitgevlogen zijn blijft de familie nog een paar weken bij elkaar en zijn er plotseling een heel stel van die kwieke vogeltjes tegelijk te zien.

Nu de winter voor de deur staat, verzamelen veel vogels zich in groepen. Sijsjes, vinken, kauwtjes, ze gaan er vaak samen op uit. Ook staartmeesjes trekken zo door de bossen en tuinen. Ze roepen elkaar daarbij voortdurend toe om contact te houden. Wanneer je het geluidje, een druk en hoog 'sie-sie-sie' eenmaal kent, kun je zo'n stel staartmeesjes al van verre horen aankomen. Door hun lange staartjes vallen ze in de nu kalende bomen goed waar te nemen. Zijn staartmezen dichtbij, dan blijken ze nog meer duidelijk herkenbare geluidjes te maken. Een laag trillend 'trrrrt' en een kort tikje daarna zijn dan ook goed te horen.

Wintervoeding van vogels is nu nog helemaal niet nodig, ja zelfs ongewenst. De vele kleine en grotere vogels in onze omgeving vangen heel wat diertjes die wij als schadelijk ervaren. Overwinterende rupsjes, bladluizen, spinnen, kevertjes en vliegen zitten tussen schorsspleten verscholen. De vogelootjes weten er heel wat van te vinden en hun scherpe snavelletjes pikken ze met gemak uit hun schuilhoeken tevoorschijn. Ook zaadjes staan, hoewel schaars, op het menu van de staartmees.

Het is erg leuk om een staartmezentroepje op de vetbol vlak bij huis te zien. Dan zijn ook de verschillen in de tekening van de kopjes te zien. Meestal loopt er op de witte kop boven het oog een zwart streepje, dat tot in de nek doorloopt. Soms echter is het kopje helemaal wit. Deze 'witkoppen' komen het meest voor in landen noordelijk en noordoostelijk van ons. De witkoppen kunnen dus vogels zijn, die vanuit die gebieden bij ons de winter doorbrengen, maar er komen in ons eigen land ook wel broedende vogels van die witte vorm voor.

1 _____
2 _____
3 _____
4 _____
5 _____
6 _____
7 _____
8 _____
9 _____
10 _____
11 _____
12 _____
13 _____
14 _____
15 _____
16 _____
17 _____
18 _____
19 _____
20 _____
21 _____
22 _____
23 _____
24 _____
25 _____
26 _____
27 _____
28 _____
29 _____
30 _____

DECEMBER

Geen rode, maar witte besjes

Een plant, die een beetje geheimzinnigheid uitstraalt, werd al heel gauw in staat geacht om wonderen te verrichten, hetzij ten goede, hetzij ten kwade. Paddestoelen met vreemde kleuren kregen al gauw namen Heksenboleet, of zelfs Satansboleet. Grote kringen van paddestoelen zouden ontstaan zijn, daar waar 's nachts heksen hadden gedanst. Ze heten nog steeds heksenkringen.

In de plantenwereld kennen we de Maretak (mare = heks), die nu officieel Vogellijm heet. Op de kerstmarkten kun je takjes van deze geheimzinnige plant kopen. Onder de Engelse naam Mistletoe zijn ze met kerst populair. Je mag je uitverkorene dan kussen onder een takje mistletoe dat boven een deur hangt. Geluk verzekerd.

In het Nederlands heet deze struikachtige plant Vogellijm om zijn bessen. Ze bevatten pitjes, die ingebed zijn in een kleverige massa. Vogels eten de bessen, maar de onverteerde, nog steeds kleverige pitjes komen met de poep naar buiten. Komt deze op een geschikte boom terecht, of veegt de vogel na het eten de snavel met besresten af op een tak van zo'n boom, dan kan de Vogellijm op de tak gaan groeien. Zijn wortels dringen door de bast naar binnen en nemen voedingsappen uit de boom op. Dan verschijnen de vaalgroene blaadjes, die twee aan twee en soms met meer telkens aan het einde van een takje zitten. Daarvandaan vertakt de plant zich weer in twee takjes. Dit gebeurt naar alle kanten, zodat er vaak een mooie bolvormige plant ontstaat. Het bladgroen verzorgt ook een deel van de voedselvoorziening door assimilatie. We noemen zo'n plant een halfparasiet. In de oksels van de bladeren ontstaan nietige, groenige bloempjes. Er zijn mannelijke en vrouwelijke planten, alleen de vrouwelijke planten kunnen bessen leveren. Bijen, maar vooral ook vliegen zorgen voor de bestuiving.

In Zuid-Limburg komt mistletoe vrij veel voor. Ze groeien heel hoog in populieren, maar ook in appelbomen in oude hoogstamboomgaarden. Kom je even over de grens in België en Noord-Frankrijk dan is de Vogellijm overal waar te nemen. Vooral als de bomen kaal zijn, blijken er overal van die warrige bollen aanwezig

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____
- 4 _____
- 5 _____
- 6 _____
- 7 _____
- 8 _____
- 9 _____
- 10 _____
- 11 _____
- 12 _____
- 13 _____
- 14 _____
- 15 _____
- 16 _____
- 17 _____
- 18 _____
- 19 _____
- 20 _____
- 21 _____
- 22 _____
- 23 _____
- 24 _____
- 25 _____
- 26 _____
- 27 _____
- 28 _____
- 29 _____
- 30 _____
- 31 _____

